

Mamzerus
Nov. 21, 1999

1) Typical question of mamzerus

נועם כרך יד 1971 עמוד 22 (ר' חיים דוד רגנשברג)

בירור בענין ממזרות

צעירה אחת שעמדה כבר להנשא לב"ג נודע לה מפי אביה ואמה, שאמה היתה נשואה לאיש לפני שנשאה אביה ולא קבלה גט פטורין מבעלה הראשון. הבת היא חרדה לדבר ה' וגם הבחור שעמדה להנשא אליו הוא חרד, ונפשה בשאלתה מה דינה לבא בקהל ד'. במקום שההורים שלה גרים, אין איש יודע על נשואיה הראשונים.

ונראה לדון בזה על שלשת העדים המעידים על נשואי אמה: הכתובה, אמירת האם, ואמירת האב.

והנה מטעם הכתובה אשר ברגיל היא נכתבת כשהכל כבר מוכן ומזומן לחופה, ונמסרה לידה תחת החופה אחרי הקידושין, לכאורה היה אפשר לומר שזה היה כעדות על הנשואין הראשונים. וכן משמע בתוס' קידושין ס"ה א. גבי היא אומרת קדשתי והוא אומר לא קדשתיך ויש לה כתובה אז ברור שקידשה וכן הביא ברשב"א שם בשם בעלי התוספות, דאי בדכתב לה, היכי אמר לא קדשתיך הרי כתובתה מוכחת".

אמנם כ"ז בכתובה שעומדת לגובינא ואין בה ריעותא אבל בנ"ד כמה וכמה ריעותות יש בשטר כתובה זה, ואפילו בשטר כתובה מעולה מסופקני אם יש לפסול אדם מישראל ע"ז. כי הנה דעת רבינו הגדול ש, חותכין דיני ממונות בעדות שבשטר מדברי סופרים, ובטור וש"ע חו"מ ס' כ"ח כתבו בטעם תקנה זו "כדי שלא תנעול דלת בפני לוי"ן ופשוט שמטעם זה לא נפסול אדם מישראל.

ומכש"כ וכש"כ בכתובה זו שאין כל ערך לה שאינה עומדת כבר לגובינא, שהרי לפי דברי האשה הפסידה כבר את כתובתה. וזה גרוע משטר שנמחל שיעבודו, שלפי דעת הש"ך חו"מ ס' מ"ח אינו גובה בו אפילו מבנ"ח אם לזה ופרע בו ביום. ובנ"ד אפילו אם היתה אפשרות להנשא שוב לבעלה בו ביום שנמסרה אין לה כתובה לחד מ"ד בכרייתא יבמות פ"ה וגרועה מאלמנה לכ"ג, שיש לה כתובה, למסקנת מר בר רב אשי שם. וכתובה זו שנכתבה לפני בערך שלשים שנה אין העדים קיימים ולדעת הרמב"ם פ"ג מהל' עדות ה"ו אין אומרים בזה כמי שנחקרה עדותן בב"ד מה"ת ראה בלח"מ שם. ובנה"מ ס' מ"ו כתב דהא דקיום שטרות דרבנן בעינן שנודעו העדים מי הם רק שכתבם אינו ניכר אבל אם

אין העדים ידועים צריך קיום מה"ת. ומטעם כל אלו הריעותות שטר כתובה זו שאינה מקוימת כחספא בעלמא הוא. ובג"ד אין מי שיודע שאשה זו היתה בחוקת א"א של בעל אחר טרם שנשאת לבעל זה. מי מעיד לנו שהיתה מקודשת כבר, הכתובה הזו שהיא חספא בעלמא.

אמנם לכאורה אם אין אנו דנים את הכתובה כמו עדים, אולי אפשר לחשוב זה כקול, כ"צא שמה מקודשת" — גיטין דף פ"ח. וזה הוי כמו שעדים מעידים שהיו גרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסים ויוצאים ואומרים פלונית מתקדשת היום. אמנם אמרי' שם, לא שיאמרו פלונית מתקדשת היום אלא פלונית נתקדשה היום. וממילא אין לאסור אותה גם מטעם קול שהוחזק בב"ד.

ועוד הרי כתב הרמ"א אה"ע מ"ב. ד. "מצא כתוב בשטר, פלוני קידש פלונית ועדים תומים, כ"ז שאין השטר מקוים אין לחוש לקידושין" ואפילו לדעת המחמירין שהביא הרמ"א שם כבר בארנו שאין פוסלין אדם מישראל ע"ז וכן משמע בסוגיא שם בגיטין דאיתא שם בברייתא "ממזרת אין חוששין לה, שפחה אין חוששין לה" וכן כתב הרמב"ם פרק י"ז מהל' איסורי ביאה הל' כ"א: "יצא עליה קול שהיא שפחה אין חוששין לה ותנשא אפילו לכהן" ובמ"מ כתב שם "אפילו בקול שהוחזק בב"ד, לפי שאין פוסלין אותה אלא בראיה ברורה".

ובנוב"ק אה"ע ס' ס"א ביאר הטעם לזה, לפי מה שכתב התוס' בכתובות כ"ז, ב. "דהיכא דלית תקנתא מבטלינן קלא" וכתב הגר"ב שמטעם זה אמרו בברייתא גיטין שם, "שלא לפלוני אין חוששין" שאם יצא קול שנתקדשה לאדם ידוע יש לה תקנה שיוכל להוציאה בגט, אבל אם יצא קול סתם שנתקדשה ולא אמרו מי הוא המקדש, הרי היא נאסרת ע"י הקול לכל העולם ואין לה תקנה. ומזה הטעם כשיצא קול ממזרת או שפחה על אשה הרי תהיה אסורה עולמית אם נחוש לקול ואין לה תקנה לכן מבטלין קול כזה.

אמנם אם מצד הכתובה עצמה אין לפוסלה, אבל הרי האם אומרת שהיתה מקודשת ואע"פ שאינה נאמנת לפסול את הבת, אלא הכתובה חשובה לפחות כאילו יצא קול שיש עדים בצד אסתן, ובאיסור תורה חיישינן באופן זה. דומה להא דקידושין דף י"ב, ב. "יהודית דביתהו דר' חייא... אמרה ליה אמרה לי אם קיבל ביד אבוך קידושי כי זותרת א"ל לאו כל כמינה דאימך דאסרת לידך עילואי, אמרו ליה רבנן הא איכא סהדי באידיה וכו' ופרשו רבנן מההיא משפחה". ונ"ד דומה לזה, כי גם כאן האם אומרת שהיתה מקודשת ונשאת לאביה בלי גט מבעלה ואף שאינה נאמנת לפסול את הבת, אבל הכתובה אשר לפנינו הוה כאילו יצא קול שיש עדים בצד אסתן ותהא אסורה עד שיתברר הדבר. אלא בג"ד מה שיצא מהכתובה הוא שהיתה מוכנת ועומדת להתקדש ולא שכבר היו קידושין. לכן אין לחוש לאוסרה מטעם זה.

כבר אמרנו שהאם אינה נאמנת כלל לפוסלה ורק לאב האמינה תורה לפסול את בנו. ואין האם ולא עד אחר נאמנים בזה, ועל דבר זה צריך שני עדים כשרים כדאיתא בקידושין דף ס"ו. ב. „ואל יוכיח בן גרושה שפסולו בשנים" ומלבד זאת אין האשה הזאת נאמנת אפילו לאסור אשה על בעלה, אפילו לאביי דסבירא ליה בההיא עובדא דההוא סמיה קידושין דף ס"ו, א. דאין זה דבר שבערה וע"א נאמן בזה, מ"מ הצריך שיהיה עד כשר. ואמר שם אי מהימן לך דלאו גזלנא הוא זיל אפקה. ופשוט שהוציא מכלל כל עד הפסול בעבירה. וכן פסק הרמב"ם פ"א מהל' סוטה הל' ט"ו וכתב „אפילו אשה ושפחה ופסול לעדות בעבירה מדברי סופרים ואפילו קרוב נאמן לעדות סוטה להעיד שזינתה ותאסר על בעלה" ודוקא פסול בעבירה מד"ס הכשיר אבל הפסול בעבירה מה"ת פסול לעדות זו.

אלא שדעת הרשב"א בתשובה ס' ת"ל שאפילו הפסול בעבירה מה"ת כשר להעיד באיסורין. והגאון ר"ד פרידמן זצ"ל בספרו פסקי הלכות פ"ד הסביר שהרשב"א הכשיר פסולין לעבירה רק בדבר שאין בהם דין עדות כלל, אבל בדברים שיש בהם דין עדות אלא שהתורה הכשירה ע"א ואשה בזה גם הרשב"א מודה שהפסול בעבירה מה"ת פסול לעדות. בכל אופן אין נ"מ בנ"ד כפי שאמרנו שלהעיד על אדם לפוסלו צריך שני עדים כשרים. ולזה אפילו אם רגלים לדבר לא מהני.

ורבא חולק על אביי, ואומר שלאסור אשה על בעלה הוה דבר שבערה ואין סתם עד כשר נאמן אלא שאם האמינו כבי תרי צריך לאפוקה.

ובפירוש הדברים אי מהימן לך כבי תרי, לכאורה יש לפרש שזה כמו עדות בדיני ממונות, שמה"ד יכול בעה"ד לקבל עליו עד אחד פסול כשני עדים כשרים כדאיתא בחור"מ ס' כ"ב סעיף א: „אפילו קבל אחד מהפסולים בעבירה כשני עדים כשרים", ובנ"ד י"ל שלא מהני קבלתה לעדות האם כשני עדים כשרים, שהרי כתב הרמ"א שם שבתרתי לריעותא יכול לחזור וכאן נמי יש תרתי לריעותא. אחת מפני שהיא פסולה בעבירה, והשנית שהיא רק עד אחד והיא מקבלת אותה כשנים. וע"ז שהיא פסולה בעבירה ופסולה מחמת אשה שאינה כשרה לעדות שנים, כתב רע"א בתשובה קע"ו, ולא הוי תר"ל דדוקא אם שתי הריעותות הן בשני ענינים האחד פסול לעדות והשני להאמינו כשנים הוה תר"ל, אבל במקבל עד שיש בו שני פסולים לא מקרי תר"ל, דמה לי שהעד פסול מטעם אחד או מטעם שני פסולים, ועיין בפ"ת חו"מ שם ס"ק ה שהביא שהנתיבות והתומים חולקים על רע"א בסברא זו. בכל אופן בנ"ד הוא תר"ל לכ"ע.

.. אמנם לפי מה שכתב הרמ"א שם שאם קנו מידו בכל ענין אין יכול לחזור בו, ולפ"ז י"ל שדוקא בעניני ממון שצריך לשעבד את גופו ולחייב את עצמו אם

חברו יזכה בדין שייך בזה קנין אבל בעיני איסור אין מקום לקנין ולכן אפילו אם לא קנו מידו קבלתו קיימת.

אלא שכל כחו של האדם להאמין עד אחד פסול כשני עדים כשרים הוא מטעם שאדם נאמן על עצמו. וזה שאמר רבא בההיא עובדא דההוא סמיא שמטעם ע"א לא היתה בעדותו כלום כיון שזה דבר שבערוה. אלא כיון שהאמינו להעד כשנים נתן לו תורת שני עדים כשרים ומהני עדותו גם לדבר שבערוה. וכן כתב הרשב"א שזה מטעם נאמנות העד ולא מטעם שסומך שעבדה איסורא. וכן כתב המהר"ק שורש פ"ב והביא תשובה זו של הרשב"א והביא שם גם תשובת מהר"ם שאין הדבר תלוי אלא בהאמנת העד, אי גברא מהימנא הוא בכל דבר כההיא דפ' הכותב. ולמעלה שם הביא דברי הרשב"א שכתב שאפילו להאסר על בעלה לא מהימן אלא א"כ קים ליה בגויה טובא כההיא דרבא פ' הכותב, דהימנא לבת רב חסדא ולא האמין לרב פפא ועל הברור שרב פפא היה כשר והגון מאד בעיני רבא. ואפ"ה לא סמך עליו ואמר לו מר לא קים לי בגויה.

ולפי זה בנ"ד לא נוכל לפסול את הבת לבוא בקהל על סמך עדות אמה עד שנחקור אותה אם היא מאמינה באמה יותר משרבא האמין ברב פפא. ודעת רב אלפס וכן דעת הרשב"א ולפי דברי הכ"מ פכ"ד מאישות ה' י"ז כן הוא גם דעת הרמב"ם שחייב להוציאה לצאת ידי שמים. ונראה מדבריהם שמן הדין אינו חייב להוציאה. ולפי מה שבארנו שיש עליו תורת שני עדים כשרים קשה למה לא יתחייב להוציאה מצד הדין. אמנם כבר דחו רבותינו הפוסקים שיטה זו ששוויה אנפשיה חד"א מטעם נדר עיין נוב"ת אה"ע ס' כ"ג.

ונראה שסכ"ס כל זה בנוי על היסוד שאדם נאמן על עצמו ובידו להאמין העד כשנים לכן כל זמן שאמונה זו קימת עליו לקבל עדות העד ולהוציא את אשתו. אבל כשנדרופפה אמונה זו בלבו ונפל הספק בלבו שמא אינו כמו שתפס מתחילה ואין כל דבריו של העד אמת וצדק, אז נפקע מן העד האימון שנתן בו ואין בעדותו יותר תורת שני עדים, ולכן אין מחויב כבר להוציא את אשתו על סמך עדותו של העד. וכיון שכל הדברים האלו הם דברים שבלב, אין ביד ב"ד לכופו להוציא את אשתו שהרי הוא טוען שאין הוא מאמין עוד להעד כשנים. ואולי אפשר לומר שבנ"ד לא יועיל כלל הא דנאמן עליו כתרי שזה שייך רק אם העדות שייכת רק לו, לזה שמאמין אותו כתרי. ע"ז י"ל כיון שזה נוגע אליו בעצמו הוא הבעלים על עצמו לקבל את העד כשנים. אבל בנ"ד עיקר העדות של האם היא על עצמה, שנשאת לאיש טרם שקבלה גט כריתות מבעלה. אלא שהבת נאסרת מתוצאות עדות זו — וכיון שמה שנוגע להאם אין הבת בעלים עליה להאמינה כשנים — ובכן כיון שמה שנוגע להאם אין מאמינים אותה מטעם אאמע"ר, ואנו תופסים שדבר שהיא אומרת שהיתה א"א כשנשאה אביה של הבת לעולם לא היה, ממילא

אין הבת נאסרת. ובתוס' גיטין נ"ד, ב. כתב בטעמא דאסור אם נאמן לו כבי תרי משום שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא וכן משמע מתוס' רי"ד בקידושין שם וכן כתב מהרי"ט אה"ע ס' א וכן כתב הגאון ר"ד פרידמן זצ"ל בפסקי הלכות פ"ד אות קכ"ו. וטעם זה שייך אפילו אם עיקר העדות היא על האם.

וראיתי בתוס' רי"ד שהביא שאיכא מ"ד שבאופן זה של שויה אנפשיה חד"א מפני שסומך דעתו על דבריו של אחר, אי בתר הכי נהפכה דעתו ולא מהימן ליה אפילו לא נתן אמתלא וטעם מפני מה אינו מאמינו עתה, אפ"ה הואיל ואינו מאמינו עתה, אם לא גרשה, לא יגרשנה דהשתא איתברר ליה דלאו חתיכה דאיסורא היא לגביה כי היכי דחתיכה ספק חלב ספק שומן דאסורה ליה, אי בתר הכי איתברר ליה דהויה שומן ודאי שריא ליה מכי איתברר ליה היתרא וסברה זו אמרנו כבר לפני זה טרם שראינו בתוס' רי"ד.

והתוס' רי"ד ממשיך שם, ואיכא מ"ד דהואיל ומהימן ליה הוי ספק שאינו מתברר אע"פ שהפך דעתו דלא מהימן ליה". ולפי שיטה זו לכאורה נסתר מה שכתבתי לפני זה אלא שמהצעת שמועתו של התוס' רי"ד נראה שהוא נוטה לדעה הראשונה.

ועוד יש לחלק בין שויה אנפשיה חד"א ובין מהימן עליו כבי תרי. דבראשונה כיון שזה איסור שהאדם אוסר על עצמו לכן אם בזמן ידוע ראה לאסור את הדבר מפני שהאמין לגמרי בדברים שאמר לו, בזה אפשר לומר שאסור הדבר לעצמו לעולם כ"ז שלא יתברר לו בודאות גמורה להפך. אבל בשניה, שהעד הוא שאסרה עליו אלא כל כחו של העד היה מפני שהאמין בו לכן כשנוכח שאין להאמין בו כ"כ בטלה עדותו ונפקע האיסור.

ובב"י אה"ע ס"י מ"ו כתב דדין שויה אנפשיה חד"א אינו אלא אם האוסר על עצמו איזה דבר, סומך בזה על עובדות ומעשים שהוא עשאו או ראם. ולא אם סומך על שמועות וידיעות מפי אחרים. הביאו המהרי"ט ח"א ס' צ"ב וכן השעה"מ פ"ט מהל' אישות הל' ט"ו וטעמם של בעלי שיטה זו נראה שכל עיקר ההלכה של שויה אנפשיה חד"א הוא רק ענין של נאמנות שאנחנו מאמינים את האדם על העובדות והמעשים שנעשו בפניו ונוגעים לעצמו ואינו פוגע בשום איסור, אבל אם הוא אוסר שסומך בזה על אחרים ומאמין לדבריהם, זה כבר אין האדם יכול לדון בעצמו, וע"ז יש לנו כבר דינים והלכות היאך להתנהג ובאופן זה צריך האדם להכניע לדיני התורה על מה אפשר לסמוך, ועל מה לא. ואין ביד אדם לחדש תורה לעצמו.

ולשיטה זו אין לפרש במעשה דהויה סמיא מה ששמואל אמר לו אי מהימן לך זיל אפקה שוהו מצד שויה אנפשיה חד"א, וצ"ל שהם יפרשו כפי השיטות שהבאנו למעלה שמצד עדות העד אמר לו שמואל זיל אפקה.

ובכל אופן שנבאר דברי רבא בין אם זה מצד שויה אנפשיה חד"א ובין אם הוא מטעם העד, מסתברה שאין להחמיר מטעם זה בנידון שאלתנו. כי הרי רבא התנה שצריך להאמינו כתרי נאמנות גמורה וחלוטה. בלי שום צל של ספק מה שאין כן בנ"ד, כי הרי לא ברור לה להבת מאה אחוז שהקידושין הראשינים של אמה היו קידושין גמורין. ושמא המסדר לא ידע בטיב גיטין וקידושין ולא עשה כהלכה, שמא היו עדים פסולים. לכן מהטעמים האלו אין לסמוך על מה ששמעה מאמה ולפוסלה לבוא בקהל ד'.

ואין לאסור בנ"ד מטעם שהאם היתה בחזקת א"א ואין לה ראייה שיצאת מחזקתה. כי בזמננו שרוב קידושין נעשין שלא כדין ע"י ראבייס רפורמים וע"י קונסרבטיבים וע"י חזנים שאינם יודעים בטיב גיטין וקידושין וממילא חזקה זו לסתם איש ואשה הדרים ביחד היא חזקה רעועה.

אמנם מצד אמירת האב יש לדון כי הרי התורה האמינה לאב לפסול את בנו בתורת יכיר ונראה שלפי שיטת בה"ג מובא בתוס' בב"ב קכ"ז, ב. הלכה זו של יכיר היא דוקא כשפוסל ע"י הכרת בכורה. וכן דעת ר"ת בתוס' יבמות מ"ז, א. ולשיטתם אין דין יכיר בנ"ד. וכן לדעת הריא"ז בש"ג סוף קידושין והנמוק"י בב"ב פ' יש נוחלין בשם הריטב"א שדוקא אם האב אומר שוגג הייתי ואינו משים עצמו רשע בעדות זו על בנו, אבל אם אומר מזיד הייתי אינו נאמן.

ועוד שהרי מה שהאב אומר שנשאה בלי גט כריתות מבעלה הראשון לא ידע את זה בעצמו, רק האשה אמרה לו ככה ומאמין לה ע"ז ודעת הב"מ ומלבושי יו"ט אה"ע ס"ט שבאופן זה אין האב נאמן. וכן כתב אה"ע סי' י"ג וכתב „שלא עדיף מעדות דאורייתא כל שאומר מאומד ומדומה, שאפילו ב' עדים כשרים אין עדותם עדות" ומטעם כל הפוסקים שזכרנו אין לפסול אותה מטעם יכיר.

הדרום תשרי 1974 עמוד 35 (ר' עבדיה הדאי)

ב"ה, פעה"ק ירושלים ה' מנח"א תשכ"ח.

לכבוד הרה"ג וכו' מהר"ר פנחס טוליי
דאנו שליט"א, רב לעדת הספרדים
בק"ק שערי השמים בלונדון הבירה.

שלום וברכה!

מכתבו קבלתי בשבוע העבר והיות שמכונת הכתיבה נתקלקלה נתעכבתי מלהישיבו עד אשר תתוקן, והיות שעד היום לא תוקנה הוכרחתי להשיבו בקצרה בכת"י.

שאלתו היא בדבר בחורה שבאה לפני להתחתן ואחר החקו"ד נתברר לו שאמה התגרשה מבעלה בערכאות, ולא התגרשה בדיני ישראל, והלכה והתחתנה עם גבר אחר והולידה ממנו זאת הבת, ולפי"ד האם שהיא מבעלה הראשון שהיה בא אליה תמיד בסדר ובוועל אותה. ובעלה השני הוא זקן וחולה ולא יכול לבוא עליה, וגם שבעלה הראשון היה אומר לשני שהבת הזאת היא שלו והוא שותק וכו' וכת"ר נו"נ בארוכה ושפשפלינו זכר לנו בכמה מקומות דאי אמרינן בכיוצ"ב רוב בעילות

אחר הבעל הראשון או הב' ועשה ס"ס בזה ככתוב בקונטרסו באורך.

א. הנה כת"ר לא זכר שם דברינו בח"ג אה"ע סי' ב סעיף ה שהארכנו שם בהיכא דאין כאן רוב בעילות אחרי הבעל, אי תלינן בגוי שמא נבעלה לגוי. ואף דלא טענה שהיא מגוי אמרינן דגנאי הוא לה לומר שהיא מגוי. ושם באות ה עשינו ס"ס, ספק מבעלה ספק אינו מבעלה, ואת"ל שאינו מבעלה ספק מגוי נתעברה, והלכה כהרמ"ה ורעק"א ודעמייהו דאפילו בטוענת שמבעלה נתעברה תלינן מגוי, ואת"ל דה' כהתו' אפשר דבכה"ג דאיכא תרי רובי, רוב העיר נכרים ורוב המקום דנמצאת בו נכרים, כ"ע יודו דתלינן בגוי אף בטוענת דמבעלה נתעברה וכו', ע"ש.

ב. והרי גם בנ"ד אף דאפשר דאין כאן תרי רובי וכו' אך הרי היא טוענת שבעלה השני אין לו כח גברא ורוב ככל הוא בעלה השני, ויש לעשות ס"ס כזה, ספק מבעלה השני או מאיש אחר, מכיון שהיא בבחינת פרוצה שהלכה ונישאת לפני שתקבל גט מבעלה הראשון, ואת"ל לא מבעלה השני אפשר שהוא מגוי וגנאי הוא לה לטעון כן, ואת"ל דלא מגוי אפשר בכה"ג דטוענת שבעלה השני איש לא יצלח ורוב ככל הוא מבעלה הראשון שאמר בפני בעלה השני שהבת היא ממנו, כ"ע יודו דאמרינן רוב בעילות אחרי בעלה הראשון, ובפרט אם היה הדבר דבעיר יש רוב נכרים ורוב המקום נכרים דתלינן בנכרי כפי שכתבנו שם.

זה הנלע"ד בקצרה מאפס הפנאי

עבדיה בכמה"ס הדאיא

תבואות שמש (ר' שלום משאש) אבן אעזר קמא

לכבוד הרב הכולל, בישראל להלל, בנש"ק, כמותר"ר פנחס טולידאנו הי"ו, בן לאהובינו, חמ"ל, מוהרר"ב שליט"א חבר ב"ד בעיר לונדון יע"א יצ"ו.

קבלתי מכתבו בענין ראובן שהיה נשוי עם אשתו בחו"ק וגם בערכאות, ושוב גירש בערכאות לבד, והלכה ונישאת לישראל אחר בערכאות וילדה בת, ובאה הבת ליגשא ליש', ואמה טוענת שהבת היא

עכ"פ יש לה כל החזקות הג"ל, דומה לפנויה ממש דליכא ג"כ רוב בעילות, לא כן בנד"ד דליכא שו"ד מזה.

גם היא דהגאון ישמח לב שהביא הרב ישכיל עבדי שהביא כבודו באשת ראובן שנתנה עיניה באחר והלכה היא והחשוק ונשתמדו שניהם ואח"כ גירש ראובן לאשתו ונתעברה ולא נודע אם קודם שנתגרשה מבעלה, וישאלו את פיה ואמרה שלאחר הגירושין נתעברה והכשיר הולד ע"ש, ומוזה הביא ראה כבודו בכ"ש לנד"ד דלא המירה דתה וכו' דהולד כשר, הנה ספר זה אין מצוי אצלי, אבל לפי דעתי לא דמי, דשם איירי בעומדת לפנינו כשהיא גרושה ואומרת שנתעברה אחר הגירושין דמוקמי' הדבר על החזקה ש"ל עתה ואמרי' כאן נמצא וכאן היה אחר הגירושין, לא כן בנד"ד שהכל יודעים וגם היא מודה שילדה אותה תחת בעלה הב' בשעה דאיתרע חזקתה ורק אומרת שהיא מהבעל הא' ודאי דאין להאמין לה כיון דאיבדה חזקת כשרות שלה, ומי יאמין לה דבעלה אין לו ג"א ושבעלה הא' הוא, ואפי' בעוד בעלה חי קי"ל דדוקא העיזה בפניו נאמנת דלא עבידא לשקר בדברים שבינו לבינה, אבל שלא בפניו אינה נאמנת דעבידא לשקר, וכ"ש בזה שמת לגמרי דיכולה לו' מה שתרצה ואין מי שיכחישה, ובפרט דהוי מילתא דלא שכיחא דרוב אנשים יש להם ג"א.

ולכאורה יש להביא ראייה מסי' ד' גבי פרוצה ביותר דחוששין לבניה וסיים מור"ם ומ"מ היא נאמנת לו' על בניה שהם כשרים, והרי שם דאיבדה חזקת כשרות שלה ועכ"ז נאמנת.

אך כדי לברר את זה יש לעמוד על פי' דברי הרמב"ם והש"ע במ"ש דאם היא פרוצה ביותר חוששין אף לבנים, אם הוא דוקא לכהונה וכמ"ש מוהרי"ו שהביא הב"ש, אבל לחשש ממזרות אין חוששין, או י"ל דאיירי אף לחשש ממזרות.

והנה מצינו מחלוקת הפוס' אי אמרי' בפרוצה ביותר ג"כ רוב בעילות אחר הבעל או לא, דלדעת מהרא"י הביאו הב"ש ל"ש רוב בעילות בפרוצה, וכן היא דעת רש"י, והט"ו הבינו בדברי רש"י דבפרוצה רוב בעילות מאחרים, וליתא דלא כתב רש"י אלא דאיכא למיחש שרוב בעילותיה מאחרים ע"ש, ור"ל שהדבר שקול אם רוב מהבעל או מאחרים, וכבר הושג בזה מהבית מאיר ועצי ארוזים הבי"ד הצ"צ תאה"ע סי' ש"ח אות ו' ע"ש, ואך לדעת בה"ג שהביאו התוס' והרא"ש ותשו' מיימו' פט"ו גם בפרוצה שייך רוב בעילות אחר הבעל, וגם ר"י בתוס' לא חלק עליו בזה וכמ"ש הב"ש.

וא"כ אם דעת מר"ן כמהרא"י ורש"י א"כ בפרוצה ליכא רוב בעילות ויש חשש ממזרות בבנים, ואם דעת מר"ן כבה"ג וסיעתיה דגם בפרוצה רוב בעילות אחר הבעל, מוכרח לו' דמ"ש מר"ן חוששין אף לבנים, היינו לכהונה משום מעלה עשו ביוחסין וכמ"ש מהרי"ו שהביא הב"ש לדעתם, אבל משום חשש ממזרות ליכא, דרוב בעילות אחר הבעל.

ונר' פשוט דדעת הרמב"ם והש"ע דבפרוצה ליכא רוב בעילות וחוששין לבנים משום ממזרות, שכן מורה ובה סגנון דבריו דבר בהפכו, דמתחיי' בשאינה

מבעלה הא' שהיה בא אצלה כפעם בפעם והיה בא עליה, כי קשר אהבתם לא נפסק ורק נתגרשו לסיבת העניות שלא היה יכול להספיק כל צרכה, והבעל הב' אין לו ג"א, והרבה פעמים שהבעל הא' היה אומר להב' שהבת אינה בתך כ"א בתי והוא שותק כי לא איכפת ליה בזה, והעיקר הוא שימצא מי שישמשנו כיון שחולה הוא, זהו תמצית דבריה של האם, וב' הבעלים כבר מתו, וכבודו נשא ונתן בזה להתירה לבא בקהל, ודרש ממני חוות דעתי.

תשובה. אם כי מה מגי יהלוד והזמן אינו מסכים ואינו פנוי גם מצד א', מ"מ לאהבת ידי פניתי מקום וזמן לעשות רצונו.

והנה כבודו חילק הענין לב' סעיפים, א', אם הבת ממזרת מדאורייתא או מדרבנן. ב', אם היא נאמנת להכשיר הבת.

ובסעיף הא' יפה דן דהבת ממזרת גמורה מה"ת, דכיון דילדה אותה בעודה יושבת תחת בעלה הב', אף למקילין בפרוצה להכשיר את בנה והוא הרא"ש בשם בה"ג שהביא הב"ש, היינו ביושבת תחת בעלה עפה"ד והיא פרוצה מאחרים, דעכ"ז ס"ל דאמרי' רוב בעילות אחר הבעל, לא כן בנד"ד דהיא יושבת תחת בעלה הב', אדרבה י"ל דרוב בעילות אחר הבעל הב', וראיתו נכונה מהפ"ש סי' ד' סקכ"ג בשם בשמים ראש בא"א שנשאת לישמעאל וילדה בנים דאין חוששין שמא זינתה עם יש' דכיון שהיא דרה עם בעלה בקביעות א' נכרי וא' ישראל בניו מתייחסים אחריו ואפי' יש כאן ישראלים חשודים או עוובים דת שהולכים לביתה עש"ב, ומשם תקיש לנד"ד שהיא יושבת תחת בעלה הב' בנישואין אזרחיים, שאף אם תאמר שהיה בא בעלה הא' כפעם בפעם אצלה, עכ"ז רוב בעילות תולין אחר הבעל הב' שהיא יושבת עמו בקביעות, ובוזה הרוחנו שאין להסתפק בגוי אפי' ברוב נכרים כיון שרוב בעילות תולין אחר הבעל הב', ודבריו נכונים בזה.

אך מה שצידד להקל מהטעם הב' שהיא נאמנת להכשיר בנה, והביא ראייה מסוגיא דכתובות מה טיבו של עובר זה, וכן בארוס וארוסה דאם היא אומרת מארוסה נתעברה ואין ארוסה מכחיש אותה או אינו בפנינו נאמנת ואין הולד ממזר אע"ג דליכא רוב בעילות אחר הארוס, ועוד הביא ראייה מהגאון ישמח לב וכמ"ש להלן, עוד הביא ראייה מפרוצה דסי' ד' סי"ד בהג"ה שהיא נאמנת לו' על בניה שהם כשרים.

ולפקוצ"ד אין מכל הג"ל ראייה להתירה, ויש לחלק ביניהם, דבהיא דכתו' מה טיבו של עובר זה, היינו טעמא דהימנוה רבנן משום שיש לה חזקת כשרות כמ"ש הג"י פט"ו דיבמות, ועוד דאשה מזונה בדקת ומזונה כמ"ש תוס' כתו' י"ג דאין אשה רוצה לפסול את בנה אף כשיצרה תוקפה לזנות ומוצאת הכשר לה, וכמ"ש כ"ו בס' ערוה"ש סי' ד' סל"א, וא"כ תינתן בפנויה ש"ל חזקת כשרות, אבל זו שיצאה מתחת בעלה ונשאת לאחר באיסור בפומבי, איזו חזקה של כשרות נשארה לה עד שנאמין לה.

וההיא דארוסה ג"כ אין ממנה ראייה, דשם ג"כ אע"ג דליכא רוב בעילות אחר הארוס, אבל הלא

פרוצה אמר אין חוששין לבניה שמא ממזרים הם שרוב בעילות וכו', ופרוצה אמר דחוששין אף לבניה, פשט דבריו דקאי אחששא דרישא שאין חוששין לממזרות, בפרוצה חוששין לזה משום דליכא טעמא דרוב בעילות וכו'.

ודברי מוהרי"ו בזה הביאם הנו"ב מה"ת חאה"ע סי' ב', לפקוצ"ד סותרים זא"ז בפירושו לדברי הרמב"ם, דבסי' פ"ח כתב וז"ל מ"ש דמרננים על שהיתה פרוצה ביותר ואיכא למיחש דלאו בתו היא כדמשמע בסוטה פרק ארוסה ובמיימוני פט"ו מהא"ב, אי משום הא לא איריא דלא הוי אלא חששא בעלמא והכי איתא באשירי פ' יש גוחלין וכו', וכן משמע ל' הרמב"ם עכ"ל.

פשט דבריו שהוא מפרש ל' הרמב"ם דאיירי לענין ממזרות שחוששין לה משום ממזרות אבל אינו אלא חששא בעלמא ולא מדין הגמור, ומביא ראיה מדברי הרא"ש פי"ן שסובר דפרוצה גופה רוב בעילות אחר הבעל, ומסיים שכן משמע ל' הרמב"ם, ור"ל שגם הרמב"ם סובר דרוב בעילות אחר הבעל שכן מוכח מדבריו שכתב חוששין אף לבנים שמשמעותו חששא בעלמא של ממזרות ולא מדינא, ומוכרח שטעמו משום שהוא סובר כבה"ג דגם בפרוצה רוב בעילות אחר הבעל ומותרת מה"ד כמו באינה פרוצה, ורק בפרוצה יש לחוש לחששא בעלמא.

ואלו בסי' כ"ד כתב מהרי"ו והביא דבריו הנו"ב שם וז"ל וכ"מ לישנא דהרמב"ם פט"ו מהא"ב ובמרדכי פ' אלמנה, והא דאמר אם היתה אמו פרוצה ביותר חוששין אף לבתה היינו לכהונה וכו' עכ"ל, ומשמע שהוא מפרש דמ"ש חוששין אף לבניה היינו מדינא ומשו"ה מפרש דקאי אכהונה דוקא, אבל לחשש ממזרות ליכא מדינא, וזה סותר למ"ש בסי' פ"ח דהחשש הוא על הממזרות אך אינו אלא חשש בעלמא, ויש לישב בדוחק דאף לכהונה עצמה אינו רק חשש בעלמא, וכ"פ הערוה"ש סי' ד' סכ"ח דגם לכהונה אינו אלא חשש בעלמא ע"ש.

ואיך שיהיה לענין דינא אין סתירה בדבריו, ובב' התשובות סובר לדעת הרמב"ם דלענין ממזרות אין חוששין, וטעמו דאי כמ"ש להדיא בסי' פ"ח שהוא מטעם דגם בפרוצה סובר רוב בעילות אחר הבעל, והב"ש מפרש דעת הש"ע שהם דברי הרמב"ם כמהרא"י דל"ש בפרוצה רוב בעילות וכפשט דברי הש"ע דיש חשש ממזרות וכמו שהוכחנו למעלה מדקדוק דבריו, ומוכח שהוא מדינא כיון דהוי ספק שקול והוי ספק ממזר.

וא"כ ע"פ מה שסיים מור"ם שהיא נאמנת, מוכח דאף באופן דליכא רוב בעילות ואסור מדינא מספק, עכ"ז היא נאמנת, ואע"פ שאיבדה חזקה, ומינה לכאורה לנד"ד דאע"פ שיש ספק מדינא נאמנת אע"פ שאיבדה חזקה כשרות.

אלא דגם לפי סברא זו יש לחלק בין נ"ד להיא דפרוצה, ע"פ מה שהליץ הב"ש בעד מהר"ם מפדאוהו שהוא מקור לדברי מור"ם מקו' הט"ו ע"ע, והוא דאע"ג דבאמת אין מקום להאמינה, מ"מ כיון דיש הרבה פוס' סוברים דגם בפרוצה רוב בעילות אחר הבעל

וי"ל גם דעת הרמב"ם כן וכמ"ש מוהרי"ו, משו"ה הקיל מהרמ"פ להאמינה, ושהט"ו עצמו היה מודה לזה ע"ש, וא"כ דוקא התם שהספק שקול וגם איכא רוב פוס' הסוברים רוב בעילות וכו' גם בפרוצה, לא כן בנד"ד שהיא יושבת בקביעות תחת בעלה הב' ורוב בעילות ממנו, י"ל דאין להאמינה שהוא מבעלה הא' ושהב' אין לו ג"א כיון שאיבדה חזקה והספק אינו שקול.

ובמה שכתבנו יש ליישב גם ההיא דסי' ד' סכ"ט דלכאורה היא עומדת מנגד, שכתב שם דאם היא אומרת מגוי או מעבד נתעברתי הולד כשר ואין הבעל יכול להכחישה בזה ע"כ, והרי שם שאיבדה חזקה כשרות שלה כשהלכה עם הגוי ועבד ועכ"ז נאמנת, ולכאורה היא ראייה לנד"ד להכשיר הולד, אך לפי הנ"ל אין ראייה כלל, דשאני התם דליכא רוב בעילות לשום צד שהרי הבעל אומר שאינו ממנו וגם היא מודה לו ונשאר ספק שקול אם מנכרי אם מישראל, בזה הוא דהימנוה רבנן בדרבנן כיון דמה"ת ספק ממזר מותר האמינוה אע"ג דלית לה חזקה כשרות, לא כן בנד"ד דאיכא רוב בעילות מהבעל הב' י"ל דאינה נאמנת נגד זה כיון דאיבדה חזקה כשרות שלה, וכן יש לחלק בין ההיא דארוסה דסכ"ח דהוי מרננים ונבדקה ואמרה לכשר נאמנת, והרי איתרע חזקה, וכפי הנ"ל ניחא דהתם ליכא רוב בעילות, לא כן בנד"ד.

עוד יש להביא ראיה לאסור הולד מההיא דעד יב"ח אמרי' אישתהי אף בדרך רחוקה אך אם ראו בה דבר מכוער לא תלינן דאישתהי כיון דאיתרע חזקה והוי מילתא דל"ש שישאר שם יב"ח ע"ש בש"ע ובהגה' סי"ד, ואם שם דאיירי רק בדבר מכוער שאינו זנות ממש עכ"ז איתרע חזקה ואין להאמינה במילתא דל"ש, כ"ש בוו שנשאת לאחר בעודה תחת בעלה דודאי איתרע חזקה ואין להאמינה במילתא דל"ש שאין לו ג"א דרוב אנשים י"ל ג"א.

וראיית להרב ערוה"ש שכתב וז"ל ומ"מ נ"ל (קאי אמ"ש קודם דבמקום דאיתרע חזקה ודאי דחיישי') דלעשות הולד ספק ממזר אין לנו לחוש כשאומרת שכשר הוא וכו' דהרי לענין הולד יש ס"ס שמא מבעלה ואת"ל שאינו מבעלה שמא הוא מכותי והולד כשר וכן נ"ל דעת האחרונים וזה שאמר רבינו הרמ"א דחיישי' ליה היינו שלא להחזיקו בודאי בנו אבל לא לעשותו ספק ממזר עב"ש סקמ"ג עכ"ל, הנה גם מדבריו מוכח דמטעם נאמנות לבד אין להאמינה אם לא בצירוף הס"ס.

ואך מ"ש להתיר מטעם הס"ס, הנה ציין להב"ש סקמ"ג ושם כתב דלדעת מהרא"י ס"ל דפרוצה איכא חשש ממזר ולא תלי' מכותי, ולרי"ו בפרוצה ליכא חשש ממזר ותלי' מכותי ע"ש, ולפי מ"ש הוא עצמו דמר"ן ז"ל סובר כמהרא"י דאיכא חשש ממזר בפרוצה א"כ לא תלי' מכותי, ובלא"ה כבר הארכתי במ"א והעלתי דדעת רוב הפוס' ומר"ן ז"ל בהדייתו דדוקא היכא שהיא שותקת או ליתה קמן אוי יש מקום לספק בנכרי, אבל היכא שהיא טוענת להדיא מבעלה או מישי', הרי הסירה לנו הספק של נכרי ואין מקום

לספק בו כלל, וזה מדוקדק היטב מדברי מר"ן בסכ"ז גבי ארוסה שאם מכחישה הוי ממזר ודאי ואין לספק בערבי כלל, וגם בסכ"ט ברישא, איירי דאי במכחישה אותו היפך הסיפא שאינו יכול להכחישה, ומשו"ה הוי ממזר ודאי ואין לספקו בגוי כלל כיון שאומרת בפירוש שהוא מבעלה ע"ש [עי' לעיל סי' מ"ו וסי' ק"ז].

וכן ג"ל ע"ד לדקדק כעת מדברי הרמב"ם בב' מקומות, שבהלכה י"ז כתב ואם הכחישה הארוס ואמר מעולם לא באתי עליה הרי הולד ממזר שאפי' היה בחזקת בנו ואמר בני זה ממזר נאמן, ומוכח דלא מספק' בערבי כלל, ואמאי והלא לא אמר האב אלא לא באתי עליה וא"כ אפשר שנתעברה מגוי, אלא מוכרח לוי' דמשום שהיא אמרה מארוסי נתעברתי לא נשאר ספק של כותי כיון שהיא בעצמה אומרת ההיפך ולכן הוא ממזר ודאי, ובהלכה י"ט גבי א"א שהיתה מעוברת ואמרה עובר זה אינו מבעלי אינה נאמנת לפסלו והרי הבן בחזקת כשרות שלא האמינה תורה אלא לאב, אמר האב אינו בני או שהיה בעלה במד"ה הרי זה בחזקת ממזר ע"כ, ומ"ש אמר האב וכו' ודאי קאי על מ"ש למעלה שאמרה האשה שאינו מבעלה שהוא מסכים לדבריה שאינו ממנו וליכא הכחשה ביניהם, דומה למ"ש אח"כ או שהיה בעלה במד"ה שהכוונה שבעלה הוא במד"ה והיא אומרת שאינו ממנו ואין כאן מי שיכחישה, ולכן הוא רק בחזקת ממזר שר"ל שהוא ספק ממזר וכמ"ש הרמב"ם בהלכה י"ז ע"ש דמספקי' שמא מערבי שהרי גם היא לא אמרה רק שאינו ממנו ונשאר הספק ממי הוא אם מיש' או מערבי, ובב"ש סקנ"ב עשה מחלוקת בין הטור להרמב"ם בזה, ולפקוצ"ד שניהם שוים לענין דינא, אלא דהטור דבריו כדברי הש"ע ואיירי במכחישה אותו שהוא ממנו, לא כן הרמב"ם לא איירי במכחישה אותו וכמו שהכרחנו מדבריו, וזה מדוקדק ממה ששינו הטור והש"ע בסכ"ד לשונם מלשון הרמב"ם ע"ש, וכל כמה שנוכל להשוות דברי הפוס' שלא יהיו חולקים ביניהם הכי כשר למיעבד כידוע, וכן ראייתי להערוה"ש שכ"כ בדעת הרמב"ם ע"ש בסל"ז ובס"מ.

הן אמת שראיתי להגאון רעק"א זצ"ל בתשו' סס"י צ"ט הבי"ד הפת"ש סי' ד' סקט"ו שכתב בפשיטות דלגבי הולד לא בעי' חזקת כשרות כמבואר מדברי הרמב"ם והש"ע סכ"ט ע"ש, אך הרואה יראה דשם מסיק וז"ל ולדינא עכ"פ בכיעור זוטא וע"י ברי שלה ובעיר שרובה נכרים כמו נד"ד יש להכשיר ע"ש, והנה מלבד מ"ש לעיל דבאופן דלא טענה מגוי אלא מיש' לא מספקי' מגוי, עו"ז אפי' לפי דבריו בנד"ד דכיעור גדול שיושבת בקביעות לעיני הכל תחת בעלה הב' באיסור ורוב בעילות תולין אחר הבעל האסור, מודה הגאון ז"ל דאינה נאמנת.

גם הח"מ סקט"ז כתב וז"ל היא נאמנת וכו' הטעם דלעולם היא נאמנת להכשיר כדאמרי' גבי ארוסה שנתעברה לקמן סכ"ז עכ"ל, ונר' שצריך להגיה סכ"ח ור"ל דאיירי שם שהיו מרגנים אחריה שאיבדה חזקתה ועכ"ז אם נבדקה ואמרה מכשר נאמנת, וכן ראייתי להדיא בס' אבני גזית בחלק דברי מאיר סקט"ו שפי' דברי הח"מ וז"ל ר"ל אפי' היכא דלית לה חזקה כי

הכא דהכל פסול אצלה והיא פרוצה ושוב אין לה חזקת כשרות וכו' מ"מ נאמנת כי בלא דיבורא דידה הוי ספק ואינו אלא מדרבנן וכו' עכ"ל, אך גם שם איירי דליכא רוב בעילות משום צד והצדדין שקולים, אבל באופן דאיכא רוב בעילות לאיסור, י"ל דאינה נאמנת.

ועי' להגאון צ"צ הל' אישות סי' י"ג אות ה' דהא דרוב בעילות הוי רוב חשוב ועדיף טובא והוי כמו רובא וחזקה, ועי' פת"ש סי' ד' סקי"ט משם תשו' חוט השני דסמכי' ע"ז גם לענין ירושה ע"ש, וכבר כתבנו למעלה בשם בשמים ראש דגם בא"א שנשאת לגוי אמרי' רוב בעילות מהגוי שהיא גרה עמו בקבעות ע"ש, ועי' פת"ש סי' קנ"ו סקכ"ג דאמרי' סברא זו גם לפטור מהחליצה עש"ב, ואף דשם קאי לדעת י"א שהביא מור"ם בהג"ה דאפי' בזונה אחרת המיוחדת לו, וי"ל דמר"ן פליג ע"ז, הנה הרואה יראה בבאה"ג שם שציין ע"ז שהיא סברת גדולי הפוס' הרא"ש והמ"מ והרשב"א ונ"י ע"ש, עוד זאת אף את"ל דפליג, הדבר פשוט דדוקא בזונה המיוחדת לו הוא דפליג, אבל באשה שהוא נשוי עמה בפירסום בערכאות ויושב עמה בקביעות ודאי דכ"ע יחדו וגם מר"ן ז"ל דרוב בעילות תולין בבעל זה אף לענין חליצה, וא"כ כיון דע"י סברא זו עוקרין מצות יבום ואפי' מצות חליצה מספק אין עושין, מזה מוכח ודאי דאין להאמין להאשה האומרת כנגד זה אם לא בראיה ברורה.

וממילא קם דינא בנד"ד, דראויה להיות ממזרת ודאי, ועכ"פ אף אם נתן קצת לב לדבריה, עכ"פ לא יצאה לכל הפחות מספק ממזרת.

וכ"ש בנד"ד שזה עשרים שנה מיום שנולדה הבת עד היום שבאה לינשא לא נודע ולא נשמע הדבר הוזה כלל, לא קודם מות ב' הבעלים ולא אח"כ, וכבר היתה בחזקת ממזרת כל הזמן הגז', ואינה יכולה להוציאה עתה מחזקתה בדיבורה הקל אם לא בראיה ברורה, זהו הנ"ל וצווי"מ וי"מ, והז"פ בקובלנא בח' אלול הרחמים תשכ"ח לפ"ק, הצעיר קש וחשש.

שוב אחרי מופלג בשנת תשל"ט בעלותי ארצה, נדרשתי מהרב השואל הגז' לעשות הסכמה על ספרו ברית שלום ששלח אלי, ושם ראיתי שהעלה בספרו את תשובתו הגז', וסביב לה תשו' קצרה מהרה"ג עובדיה הדאיה זצ"ל שהסכים עמו, אך לא הראה לו את תשובתי הגז', שמכחה נדחית גם הסכמת הגאון הגז', דבנד"ד מי יאמין לה שבעלה לא הי"ל ג"א, וממילא אמרי' רוב בעילות אחר הבעל, כמ"ש בתשובתי הגז'.

ועוד ג"ל דבנדון זה יש ס"ס לחומרא, שמא זינתה עם ישראל, ואת"ל עם גוי, שמא הלכה כמ"ד דגם בפרוצה ביותר אמרי' רוב בעילות אחר הבעל והוא ישראל, דוגמא לזה כתב הגאון עובדיה הדאיה זצ"ל בס' ישכיל עבדי בח"ב סי' ג' בנדונו להתיר, בא"א שנשאת לגוי מס"ס, שמא זינתה עם גוי, ואת"ל עם ישראל, שמא הלכה כהסוברים דגם בפרוצה אמרי' רוב בעילות אחר הבעל ע"ש באות כ'.

ולפי דעתו בנד"ד גם בלא טעמא דרוב בעילות איכא ס"ס לחומרא, שמא לא זינתה עם שו"א ואינה

יודעת רק בעלה, ואת"ל זינתה עם גוי, שמא הבן הזה עכ"פ הוא מבעלה דוקא, דומה למ"ש הש"ך בהל' ס"ס דין ט"ו בספק נכנס הארי וספק דרס, דא"א לו' ספק דרס עד שאתה אומר ודאי נכנס, והרי גם בזה יש ספק שמא לא נכנס, וגם כאן לא תוכל לו' שמא מגוי עד שאתה אומר ודאי זינתה עמו, והרי גם בזה יש ספק שמא לא זינתה עם שום א' כלל, ולכן יש כאן ס"ס גמור וכמ"ש.

וע"ש בדברי הגאון ישכיל עבדי אות כ"ו וז"ל ומ"מ כל זה אינו ענין לנד"ד, דבנד"ד גם הב"ש אזיל ומודה דאליבא דכ"ע תלינן בגוי דהרי בקום עשה הלכה ונשאת לגוי ולא קפדה ע"ש, ומינה לנד"ד, דבהיפך הלכה בקום עשה ונשאת לישראל באזרחות אף שידעה שהיא א"א, דודאי תלינן בישראל, ובפרט דלפי דעתי אין שייך בזה פרוצה, די"ל דלפי דעתה של האשה, נישואי וגירושי האזרחות הם ג"כ נישואין וגירושין גמורים, ואף דכפי האמת אין בדבריה ממש, לא בשביל זה תקרא פרוצה ודמי למ"ש הגאון ישכיל עבדי אות ז' שם משם כסא דהרסנא וז"ל דלא מיקרי פרוצה ביותר אלא כל שתחת אישה תקח את זרים, אבל זו אע"פ שהמירה והיא זונה ודאית בפרהסיא, מ"מ עם אותו שדרה עמו אין אנו יודעים בה שהיא מנאפת תחתיו ע"כ, ומשם תקיש בק"ו לנד"ד. זהו הנ"ל, וכבר כתבתי הערה זו בהסכמתי לספר ברית שלום של הרב השואל ישצ"ו, ודי בזה הערה.

ע"ה שלום משאש ס"ט

שולחן ערוך אבן העזר הלכות פריה ורביה סימן ד סעיף יד

האשה שהיה בעלה במדינת הים ושהה שם יותר מי"ב חדש וילדה אחר י"ב חדש, הולד ממזר, שאין הולד שוהה במעי אמו יותר מי"ב חדש. ויש מי שאומר שאינו בחזקת ממזר. וכיון דפלוגתא הוא, הוי ספק ממזר. הגה: אבל תוך י"ב חדש אין לחוש, דאמרינן דאשתהי כל כך במעי אמו (כעובדא פרק הערל וכך כתב מהרי"ק). ודוקא שלא ראו בה דבר מכוער, אבל אם ראו בה דבר מכוער לא אמרינן דאשתהי כ"כ, וחיישינן ליה (בתשובת מיימוני)...